

Agnieszka Sokolowska

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

NAUKA O PRZEDSIĘBIORSTWIE – MIĘDZY WIEDZĄ TEORETYCZNĄ A PRAKTYCZNĄ

1. Wstęp

Nauka o przedsiębiorstwie jako nauka stosowana winna spełniać nie tylko funkcję poznawczą (opisową i wyjaśniającą) polegającą na opisie i objaśnianiu zróżnicowanej i zmiennej rzeczywistości, ale i funkcję normatywną (prognostyczną, pragmatyczną) wynikającą z praktycznego, utylitarного charakteru rezultatów jej badań.

Można przyjąć, iż nauka o przedsiębiorstwie niejako balansuje między wiedzą teoretyczną a praktyczną, zderzając się przy tym m.in. ze wzrostem złożoności obiektów badań, zmiennością warunków ich otoczenia, z problemami metodologicznymi, interdyscyplinarnością, poszukiwaniem trwałych i uniwersalnych twierdzeń, „intelektualizacją praktyki zarządzania”. Z jednej strony nurty teoretyczny i praktyczny w nauce o przedsiębiorstwie stanowią zgodny i nierozłączny związek oparty głównie na transferze wiedzy teoretycznej w praktyczną, z drugiej zaś mają rozłączne cele: teoria poznaje obiektywne prawa rządzące określoną rzeczywistością, a praktyka stawia na użyteczność procedur i modeli ułatwiających rozwiązywanie problemów (zbytne skupienie się na warstwie praktycznej może niebezpiecznie zachwiać status nauki i na odwrót: za duże „teoretyzowanie” nie sprzyja utylitarnemu charakterowi nauki o przedsiębiorstwie).

Celem opracowania jest próba analizy problemu związku wiedzy teoretycznej i praktycznej w nauce o przedsiębiorstwie przez identyfikację wyzwań stojących przed teorią i praktyką przedsiębiorstwa, relacji między nimi oraz dylematów rozwoju nauki o przedsiębiorstwie.

2. Wyzwania związane z teorią i praktyką przedsiębiorstwa

Nauka o przedsiębiorstwie pochodzi z niemieckiego obszaru językowego i gospodarczego (*die Betriebswirtschaftslehre*). Powstała ona na początku XX w., na znaczeniu zyskała zaś wraz z rozwojem przemysłu, łącząc w sobie niejako dwa nurty: ekonomikę przedsiębiorstwa i teorię organizacji i zarządzania.

Nauka o przedsiębiorstwie miała co najmniej dwie główne linie rozwojowe¹:

1. Kierunek normatywno-etyczny, w którym aktualne normy są osadzane na idealnych normach zasadniczych, przejawem są aprioryczne, formalnie sformułowane i kategorycznie respektowane normy, a normy aktualnie projektowane i stosowane (ideały, wartości, idee) pozostają niejako w służbie norm podstawowych. Za punkt wyjścia przyjmuje się istnienie wartości będących podstawą działań ludzi i to z tych wartości zbudowane jest przedsiębiorstwo. Kierunek daje podstawy do dążenia do trwałości i uniwersalizmu twierdzeń nauki o przedsiębiorstwie.

2. Kierunek empiryczno-realistyczny, dzielący się na różniące się od siebie nurty i szkoły, hołdujący zasadzie, że nauka rozpoczyna się od rzeczywistości, od tego, co jest „w samej rzeczy”, a nie tylko od tego, co jest „w intelekcie”. Określenie „empiryczna realność” oznacza, iż nauka określa w realnie doświadczalnym świecie granice, wewnątrz których naukowe poznanie może być uprawiane, a poza nimi naukowe poznanie jest niemożliwe. Kierunek ten wyznaczył regułę, iż nauka o przedsiębiorstwie odnosi się do *praxis*.

Balansowanie między nurtami wyznaczyło specyfikę nauki o przedsiębiorstwie, która ze względu na swój utylitarny charakter ma w swoim kodzie genetycznym spór o prymat wiedzy praktycznej nad teoretyczną i na odwrót.

Fundamentem rozważań w nauce o przedsiębiorstwie jest przedsiębiorstwo jako kategoria wybitnie niejednorodna, która jest zmienna w czasie pod wpływem zmiany warunków zarówno wewnętrznych, jak i pochodzących z otoczenia. Ten argument może świadczyć o specyficznych wyzwaniach stojących przed twórcami teorii przedsiębiorstwa. W tym miejscu można pokusić się o przyjęcie odważnej tezy, że kompleksowa teoria przedsiębiorstwa, to znaczy uwzględniająca wszystkie zmienne i powszechnie akceptowana w środowisku naukowym, nie została jeszcze dopracowana. Powstaje zatem pytanie: czy w ogóle jest możliwe stworzenie pełnej teorii przedsiębiorstwa (będącej teoretyczną podstawą dla nauki o przedsiębiorstwie)?

Według M. Bratnickiego każda prawidłowa teoria musi być uprawomocniona, przy czym jej słuszność opiera się na: (1) mocy wewnętrznej, która powstaje wskutek wyrugowania wszystkich innych pozostałych wyjaśnień przyczynowości; (2) mocy zewnętrznej, która powstaje wskutek prawidłowej kategoryzacji. Ciąg logiczny procesu budowania teorii obejmuje: stwierdzenie korelacji przyczynowości, kategoryzację opartą na atrybutach zjawiska, obserwację, opis i mierzenie zjawiska przez dedukcyjne przewidywanie lub indukcyjne potwierdzenie w kontekście perspektywy innych dyscyplin naukowych².

¹ Podział ten został wprowadzony przez F. Schonpfluga, bazował on na podziale nauk na normatywne i empiryczno-realistyczne; za: A. Czech, *Dedukcja vs indukcja w nauce o przedsiębiorstwie*, [w:] H. Jagoda, J. Lichtarski (red.), *Nowe kierunki w zarządzaniu przedsiębiorstwem – między teorią a praktyką*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 1014, AE, Wrocław 2004, s. 120.

² Por. M. Bratnicki, *Pomiędzy akademią a przedsiębiorstwem, czyli o upraszczaniu i kompilowaniu teorii zarządzania?*, [w:] H. Jagoda, J. Lichtarski (red.), *Nowe kierunki w zarządzaniu przedsiębiorstwem – między teorią a praktyką*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 1014, AE, Wrocław 2004, s. 17-18.

Kontynuując nurt potrzeby tworzenia kompleksowej teorii przedsiębiorstwa, należy wyraźnie podkreślić, iż przedsiębiorstwo jest jednym z podstawowych obiektów opisu i badań zarówno dla teorii ekonomii, jak i nauk o zarządzaniu. Wydawałoby się, że wiedza o przedsiębiorstwie w obu dyscyplinach jest obszerna, a jednak okazuje się ona wysoce niespójna. Nie tylko trudno jest odnaleźć wspólny mianownik, ale istnieje wiele rozbieżności³. Według T. Gruszeckiego koncepcja przedsiębiorstwa w ekonomii jest dość ułomna. Do przyczyn takiego stanu zalicza się m.in.: niezgodność między podejściem od strony makro i mikro, dominację podejścia makro do zjawisk gospodarczych, dominację spojrzenia od strony rynku i paradygmatu równowagi, przyjmowanie bardzo uproszczonych założeń o zachowaniu się przedsiębiorstw w analizie modelowej rynku. Lekceważenie teorii przedsiębiorstwa w tradycyjnej ekonomii, głównie przez uproszczenie modelu przedsiębiorstwa (redukcja zmiennych, zwłaszcza jakościowych), doprowadziło m.in. do rozwoju osobnych koncepcji przedsiębiorstwa w poddyscyplinach ekonomicznych (finanse przedsiębiorstw, teoria małych i średnich przedsiębiorstw, teoria przedsiębiorczości itd.) oraz niezależnych prób budowania teorii przedsiębiorstwa w naukach o zarządzaniu, naukach prawnych, psychologii i socjologii organizacji i innych. W ostatnich latach nastąpiło systematyczne wychodzenie poza kanon neoklasycy i budowanie teorii przedsiębiorstwa, która uwzględnia nowe zmienne (czego konsekwencją było stworzenie alternatywnych teorii przedsiębiorstwa), takie jak: koszty transakcyjne, koszty agencji, ryzyko prowadzenia działalności w zmiennym otoczeniu, ograniczona racjonalność, szeroki kontekst celów przedsiębiorstwa, wpływ kluczowych interesariuszy przedsiębiorstwa, wpływ aspektów kulturowych i etycznych itd.⁴

Okazuje się, iż w rozwoju teorii przedsiębiorstwa ekonomia ma nie tylko historyczne⁵, ale i przyszłościowe znaczenie. Nowoczesny model przedsiębiorstwa w *nowej ekonomii* odstaje od dotychczasowego prostego tworu modelowego przedsiębiorstwa o nieskomplikowanej produkcji, w której producent miał maksymalizować zysk przy z góry określonych zmiennych, a o sprzeczności interesów między właścicielem, menedżerem, pracownikiem i wielu innych ważnych kwestiach nie było mowy.

O ile podstaw teoretycznych dotyczących reguł funkcjonowania przedsiębiorstwa można poszukiwać w ekonomii, o tyle zasady zarządzania przedsiębiorstwem są niewątpliwie domeną nauk o zarządzaniu. Relacje między naukami o zarządzaniu a teorią przedsiębiorstwa dotyczą głównie⁶: (1) szerszego i węższego zakresu sto-

³ Więcej na ten temat: T. Gruszecki, *Co powinno być bazą dla pełnej teorii przedsiębiorstwa – zarządzanie czy ekonomia?*, [w:] H. Jagoda, J. Lichtarski (red.), *Nowe kierunki w zarządzaniu przedsiębiorstwem – między teorią a praktyką*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 1014, AE, Wrocław 2004, s. 43-46; T. Gruszecki, *Współczesne teorie przedsiębiorstwa*, PWN, Warszawa 2002.

⁴ T. Gruszecki, *Co powinno...*, s. 44-45.

⁵ Chociaż w głównym jej nurcie – neoklasycy – teoria przedsiębiorstwa praktycznie nie istnieje, istnieje tylko teoria rynków, więcej na ten temat: T. Gruszecki, *Współczesne teorie...*

⁶ T. Gruszecki, *Co powinno...*, s. 48-49; P.F. Drucker, *Myśli przewodnie P.F. Druckera*, PWE, Warszawa 2000; S. Sudoł, *Nauki o zarządzaniu. Węzłowe problemy i kontrowersje*, Dom Organizatora, Toruń 2007, s. 10-14.

sunku nauk o zarządzaniu do teorii przedsiębiorstwa wyrażającego się zarówno w regułach co do wnętrza funkcjonowania i zachowania się przedsiębiorstw jako podmiotów skutecznie osiagających swoje cele oraz działających w otoczeniu, jak i w szerokiej problematyce zainteresowania nauk o zarządzaniu wszystkimi typami organizacji, w tym i przedsiębiorstwami; (2) faktu, że istotnym wkładem nauk o zarządzaniu w rozwój nauki o przedsiębiorstwie jest spojrzenie na przedsiębiorstwo „od środka”, czyli, jak jest ono zorganizowane, w jaki sposób osiąga swoje cele, jak przebiegają w nim różne procesy, w jaki sposób kierować ludźmi i zarządzać zasobami materialnymi itd.; (3) tego, że w tworzeniu modeli przedsiębiorstw nauki o zarządzaniu biorą pod uwagę wszystkie zmienne uznane za istotne, tym samym są one wieloczynnikowe (nie tylko jednoczynnikowe), ale i nie tylko ilościowe, lecz również jakościowe; (4) faktu, że nauki o zarządzaniu mają pewnego rodzaju nachylenie empiryczne i praktyczne z dominacją wnioskowania indukcyjnego, a nie dedukcyjnego (choć rozwój tych nauk i zmieniająca się rzeczywistość wymuszają niejako ułkon w stronę wnioskowania dedukcyjnego), stąd bliżej im do praktycznego ujmowania problemów organizacji, w tym przede wszystkim przedsiębiorstw; (5) istotnego problemu nauk o zarządzaniu kładącego cień w relacji z teorią przedsiębiorstwa, jakim jest brak ścisłości i precyzji w definiowaniu nawet podstawowych kategorii i pojęć, bardzo łatwo buduje się nowe teorie, którym brakuje dostatecznej weryfikacji, tak że można je traktować co najwyżej jako hipotezy, a często merytoryczne ubóstwo opracowań niejako przykryte jest wyszukaniem słownictwem; przykładem, który można w tym przypadku przywołać, jest rozumienie przez różnych autorów takich kategorii, jak: efektywność, skuteczność, struktura organizacyjna, kultura organizacyjna, strategia itd.; często rozszerzenie spektrum analizowanych zmiennych opisujących daną kategorię zmierzające do uniwersalizmu odbywa się kosztem precyzji, a tym samym ich trwałości.

Brak wspólnej teorii przedsiębiorstwa w teorii ekonomii i naukach zarządzania może zmniejszać wartość teoretyczną i praktyczną nauki o przedsiębiorstwie, stąd spore wyzwanie dla naukowców, by poszukiwać wspólnego mianownika w tej kwestii.

Kontynuując rozważania o wyzwaniach związanych z teorią i praktyką funkcjonowania przedsiębiorstwa, nie sposób nie wspomnieć, iż nauka o przedsiębiorstwie jest nauką stosunkowo młodą, co skutkuje tym, iż wiele pojęć, kategorii, praw ma charakter nieustabilizowany i, można by rzec, „chwiejny”, wiele twierdzeń jest niesprawdzonych, nieudowodnionych, subiektywnych i szybko się dezaktualizujących właśnie ze względu na zmienne warunki. Wielowymiarowość i ograniczona przewidywalność dzisiejszego świata – w tym przede wszystkim świata gospodarczego – a tym samym złożoność procesów gospodarczych – stwarza zwiększone zapotrzebowanie na produkty w postaci recept, złotych środków czy po prostu zestawu procedur lub wytycznych będących efektem takich nauk, jak nauka o przedsiębiorstwie. I właśnie owa teza traktująca o skomplikowaniu rzeczywistości staje się waż-

nym elementem rozważań nad relacjami między teoretycznym ujęciem prawd a praktyczną ich weryfikacją w kontekście podmiotu, jakim jest przedsiębiorstwo.

Przedsiębiorstwo jest kategorią bardzo zróżnicowaną; zależy od poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego i technicznego, czego konsekwencją jest mniejszy zakres ważności twierdzeń naukowych tej nauki⁷.

Owe zróżnicowanie obiektu badań nauki o przedsiębiorstwie skutkuje także jej interdyscyplinarnym charakterem. Przedmiot nauki o przedsiębiorstwie pokrywa się w dużej mierze z obszarami zainteresowań innych dyscyplin naukowych, czerpiąc z nauk pokrewnych (z racji korzeni koncepcyjnych): wspomnianych teorii ekonomicznych oraz nauk o zarządzaniu oraz psychologii, socjologii, nauk technicznych, prawa, etyki itd. Interdyscyplinarny charakter nauki o przedsiębiorstwie na pewno z jednej strony wzbogaca jej dorobek, ułatwia rozwiązywanie niektórych problemów, ale z drugiej strony może podważać jej tożsamość i samodzielność. Inne nauki uwidaczniają swoje wpływy w takich zagadnieniach, jak: formy organizacyjno-prawne działalności przedsiębiorstw, kultura organizacyjna w przedsiębiorstwie, zachowania organizacyjne, etyka działalności gospodarczej itd.

Inną ważną kwestią jest to, iż współcześni teoretycy zarządzania i nauki o przedsiębiorstwie wnoszą wiele perspektyw całkiem nowych, do których tradycyjne procesy poznawcze nie przystają, stąd potrzeba budowy nowych zasad metodycznych i aplikacyjnych. Trzeba jednak pamiętać, iż wielość nowych nurtów, podejść, teorii może grozić utratą prawidłowego kursu nauki i że coraz bardziej może liczyć się przede wszystkim stawianie prawidłowych pytań, a nie oferowanie gotowych rozwiązań. A przecież gotowymi rozwiązaniami zainteresowani są przedsiębiorcy, właściciele, menedżerowie, zaś na podstawie ich wiedzy i doświadczenia odbywa się także obecny rozwój nauki o przedsiębiorstwie. Okazuje się, iż niejednokrotnie teoretyczne rozważania wyprzedzają dziś praktykę zarządzania.

Wyzwania dla teorii przedsiębiorstwa i łączącego się z nią rozwoju nauki o przedsiębiorstwie nierozzerwalnie związane są z wyzwaniami, jakie stoją przed współczesnymi przedsiębiorstwami funkcjonującymi w świecie nieuporządkowanych zasad, a symptomy nowej przestrzeni gospodarczej wymuszają redefinicję ich działalności. Do owych symptomów należy m.in.:

- gwałtowne rozszerzenie zasięgu działalności przedsiębiorstw;
- wzrost znaczenia procesów globalizacyjnych i integracyjnych;
- rozwój technologii informatycznej;
- rozwój społeczeństwa wiedzy, społeczeństwa informacyjnego;
- pojawienie się *nowej ekonomii* stawiającej na innowacyjność, przedsiębiorczość, dostosowanie do potrzeb klienta, budowanie tożsamości organizacyjnej;
- zacieranie się granic między przedsiębiorstwami, płynność owych granic;
- złożoność relacji między przedsiębiorstwami;

⁷ Nauka o przedsiębiorstwie, skupiając w sobie elementy nauk o zarządzaniu, naturalnie przejmuje ich cechy charakterystyczne, por. H. Witczak, *Naukowy status nauki o zarządzaniu*, [w:] M. Trocki, S. Gregorczyk (red.), *Nowoczesne zarządzanie. Koncepcje i instrumenty*, SGH, Warszawa 2006, s. 21.

- przenikanie się przedsiębiorstw w aspekcie kapitałowym, rzeczowym, społecznym;
- dynamika procesów gospodarczych;
- duża zmienność elementów wewnętrznych i zewnętrznych przedsiębiorstw;
- dominujące znaczenie aktywów niematerialnych w zarządzaniu przedsiębiorstwem;
- zróżnicowanie i zaktywizowanie relacji społecznych;
- przenikanie się kultur,
- wzrost znaczenia procesów uczenia się i innowacji w przedsiębiorstwach,
- pojawienie się nowych trendów w zarządzaniu itd.

Wyzwania związane z funkcjonowaniem współczesnych przedsiębiorstw związane są głównie z nową jakością otoczenia, która „przebojem” wdziera się w ich struktury, systemy i procesy, nasycając je m.in. asymetrią wiedzy, informacyjnym i personalnym wyścigiem, przekształceniom w sferze wartości itd., wymuszając przy tym stanowczą i w miarę szybką odpowiedź. Za takim bogactwem zmian lawinowo pojawiają się teoretyczne opracowania proponujące metody i narzędzia ułatwiające zarządzanie przedsiębiorstwem, które następnie aplikowane są do praktyki (wnioskowanie dedukcyjne). Przytoczyć w tym miejscu należy przykłady nowych form przedsiębiorstw, modelu przedsiębiorstwa wirtualnego, fraktalnego, sieciowego, analogie i metafory w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa, zarządzanie procesowe itd. W parze z dynamicznym ujęciem poznawania rzeczywistości idą także pluralistyczne postawy w metodologii, w której jest miejsce zarówno na badania empiryczne oparte na wnioskowaniu indukcyjnym coraz mniej przystające do skomplikowanych obiektów i problemów badawczych, łączące się lub ustępujące rozumowaniu przez analogię, *case study* itd., metody badawcze natomiast mają rodowód w naukach społecznych, ekonomicznych, technicznych i innych.

Przed teorią i praktyką współczesnych przedsiębiorstw stoją wspólne wyzwania związane z ustaleniem wyraźnych źródeł pochodzenia teoretycznych nurtów, pojęć, ze zróżnicowanymi obiektami badań wymagającymi nowej metodyki, z zakresem interdyscyplinarności, nową jakością otoczenia. Dylematy związane z relacjami wiedzy teoretycznej i praktycznej w nauce o przedsiębiorstwie wyznaczają kierunek rozważań przedstawionych w następnym punkcie.

3. Nauka teoretyczna czy praktyczna?

Czy można kategorycznie przypisać naukę o przedsiębiorstwie do nauk teoretycznych czy praktycznych? S. Sudoł kwestionuje przyjmowany często i bezwzględny podział nauk na teoretyczne i praktyczne. Pierwsze poznają prawdę i umożliwiają zrozumienie istniejącej rzeczywistości, a zadaniem drugich jest stworzenie podstaw racjonalnej działalności, konstruowanie zasad pozwalających na zmienianie rzeczywistości. Wprawdzie w jednych naukach dominuje funkcja poznawcza, a w innych – funkcja projekcyjna, ale chyba we wszystkich dziedzinach i dyscypli-

nach naukowych istnieje nierozłączność tych dwóch funkcji, stąd zasoby wiedzy teoretycznej mogą być przetwarzane są na zasoby wiedzy praktycznej⁸. I tak nauka o przedsiębiorstwie nastawiona jest zarówno na objaśnienie zróżnicowanej rzeczywistości, jak i na jej kształtowanie oraz formułowanie zaleceń dla praktyki uzależnionych od wielu wewnętrznych i zewnętrznych czynników, co świadczy o jej normatywnym charakterze. W nauce o przedsiębiorstwie dominuje nurt praktyczny polegający na tworzeniu zaleceń, propozycji, procedur dla praktyki, tak by „świat” przedsiębiorstwa stawał się racjonalniejszy i skuteczniejszy. Będzie to zapewne możliwe, gdy stworzona zostanie odpowiednia nadbudowa teoretyczna. Okazuje się, że bez wiedzy teoretycznej wiedza praktyczna byłaby bardzo spłycona i powierzchowna⁹. Nauki, których rozwój nieustannie oscyluje między nurtem praktycznym a teoretycznym z naciskiem na ten pierwszy, narażone są na utratę statusu nauki na skutek skupienia się na sferze zastosowań praktycznych. Nauka taka zmienia się w zbiór rozłącznych przepisów szczegółowych, rozpada się na fragmenty o ograniczonej stosowalności i o coraz wyższym stopniu specjalizacji i komplikacji. Rozczłonkowanie wiedzy i brak uogólnień teoretycznych prowadzi niebezpiecznie do deprecjacji nauki, która zostaje często sprowadzona do metod, technik o wąskiej przydatności¹⁰. Warto w tym miejscu rozważyć związek wiedzy teoretycznej z praktyczną w nauce o przedsiębiorstwie, mając na uwadze¹¹:

1. Rozłączność celów teorii i praktyki; teoria stawia na poznanie rzeczywistości i poszukiwanie obiektywnych praw, praktyka zaś skłania się ku użyteczności.

2. Granice między badaniami naukowymi a działaniami o charakterze praktycznym są dość nieostre, stąd potrzeba dążenia teorii do jednomysłności racjonalnych przekonań (obecnie obfituje w wielość teorii, często sprzecznych).

3. Twierdzenia nauki o przedsiębiorstwie ocenia się w mniejszym stopniu na podstawie ich zgodności z istniejącą rzeczywistością, a w większym stopniu na podstawie ich użyteczności; oznacza to, że weryfikacja wartości twierdzeń następuje przez ich implementację do praktyki.

4. Związek teorii z praktyką jest trwały, teoria w zasadzie wyrasta na gruncie praktyki; praktyka stawia przed teorią pytania, ale i teoria wymaga od praktyki wprowadzenia jej w życie.

5. Nauka zarówno bardziej teoretyczna, jak i bardziej praktyczna nie może pretendować do zastąpienia praktyki.

⁸ Por. S. Sudoł, wyd. cyt., s. 12-16.

⁹ Por. tamże, s. 16.

¹⁰ Por. J. Trzcieniecki, *Wykład doktoranta. Nauka organizacji i zarządzania – garść refleksji*, „Organizacja i Kierowanie” 2005 nr 3.

¹¹ Por. Ł. Sułkowski, *Perspektywa interpretatywna w naukach o zarządzaniu*, [w:] H. Jagoda, J. Lichtarski (red.), *Nowe kierunki w zarządzaniu przedsiębiorstwem – celowość, skuteczność, efektywność*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 1104, AE, Wrocław 2006, s. 140; S. Sudoł, wyd. cyt., s. 16-18.

6. Praktyka może „podsuwać” na potrzeby badań naukowych problemy błahe, krótkookresowe, dorywcze, wycinkowe, co może negatywnie wpłynąć na tworzenie teorii o uniwersalnym charakterze i zdeprecjonować naukę w ogóle.

7. Badania naukowe powinny być nastawione na twórcze rozwiązywanie problemów mających znaczenie w krótkim i długim okresie; „dorywcze”, pośpieszne i powierzchowne badania naukowe nie służą ani nauce, ani praktyce.

8. Rzeczywisty stan praktyki ma wpływ na wyniki badań w nauce o przedsiębiorstwie.

9. Teoria nauki o przedsiębiorstwie tworzona przez produkty badań naukowych służy praktyce, oferując modele aplikacyjne ułatwiające funkcjonowanie i zarządzanie przedsiębiorstwem, ale ważna jest forma transferu wiedzy w postaci wyników badań, które muszą być komunikatywne dla praktyki (odpowiednie muszą być forma, zakres, sposób prezentacji).

10. Przy formułowaniu modeli i narzędzi badawczych i wytycznych dla praktyków niezbędna jest współpraca badaczy z praktykami (właścicielami, menedżerami, przedsiębiorcami, pracownikami) w ustalaniu szczegółów co do oczekiwań i przejawów rzeczywistości gospodarczej, dlatego rola doradcy dotyczy zarówno naukowców, jak i praktyków.

11. Rosnące znaczenie optymalizowania gry rynkowej na zasobach niematerialnych w zarządzaniu przedsiębiorstwem, symptomy gospodarki opartej na wiedzy, zwiększająca się kultura transferu wiedzy między nauką a praktyką wsparta zewnętrznymi środkami finansowymi, tworzenie parków naukowych i technologicznych, centrów innowacji, wiedzy i technologii, instytucji pomostowych, zakładanie przez pracowników uczelni wyższych firm typu *spin-off* wykorzystujących w tym celu intelektualne i materialne zasoby uczelni itd. sprawiają, iż nauka jest coraz bliżej praktyki.

Zaprezentowana lista nie wyczerpuje oczywiście możliwych relacji między teorią a praktyką, a jest jedynie próbą ogólnej analizy ich związku, będąc podstawą do dalszych, bardziej pojemnych, wnikliwych rozważań i poszukiwań. Konstatując rozważania, warto wspomnieć, iż w przypadku nauk stosowanych nauka oderwana od praktyki nie miałaby sensu, choć nie może być ona zbyt praktyczna, bo istnieje niebezpieczeństwo utraty cech nauki, która ma przede wszystkim dążyć do prawdy, najpełniej opisywać rzeczywistość, mieć określony stopień ogólności i trwałości. Praktyk wyposażony w wytyczne co do efektywnej działalności dysponuje jednak instrumentami wobec zmiennych wewnętrznych i zewnętrznych warunków. Teoria winna być transponowana na propozycje dla praktyki.

4. Pozostałe wybrane dylematy rozwoju nauki o przedsiębiorstwie

Rozpatrywanie relacji między wiedzą teoretyczną a praktyczną w nauce o przedsiębiorstwie oraz gromadzenie wiedzy z tego zakresu nie tylko podniesie świadomość uczestników środowisk naukowych i praktyków, ale wyznaczy zapewne jeden

z kierunków rozwoju nauki. Ostatnie lata wraz z bogactwem nasilających się, wspomnianych wcześniej, procesów globalizacyjnych, integracyjnych, przenikających się kultur, rozwoju techniki, informatyki itd. przyniosły znaczny wzrost zainteresowania przedsiębiorstwem. Nowe, pełniejsze spojrzenie na przedsiębiorstwo przez pryzmat relacji między ludźmi, właściwego wykorzystania zasobów materialnych i niematerialnych, skomplikowanych relacji z otoczeniem itd. oparte na podejściu zasobowym, decyzyjnym, sytuacyjnym i systemowym (ujęcia te stają się komplementarne względem siebie) skłania do systematycznego rozszerzania zainteresowania gospodarowania zasobami w przedsiębiorstwie w stronę zarządzania nim (i to zarówno w wymiarze technicznym, „twardym”, skupionym na metodach, jak i „miękkim”, oscylującym wokół problemów związanych z aktywnością człowieka w przedsiębiorstwie)¹². Udany związek funkcjonowania i zarządzania przedsiębiorstwem, będący podstawą zainteresowania nauki o przedsiębiorstwie, ewoluuje w stronę sprawnego systemu osadzonego w konkretnej rzeczywistości gospodarczej wyposażonego w zasoby, metody i narzędzia ułatwiające precyzyjną reakcję na zmienne warunki. Rozwój nauki o przedsiębiorstwie następuje równoległe do pojawiających się licznych problemów na gruncie teoretycznym i praktycznym.

Na podstawie powyższych rozważań o balansowaniu nauki o przedsiębiorstwie między wiedzą teoretyczną i praktyczną można zidentyfikować wybrane symptomy aktualnej fazy jej rozwoju, a mianowicie:

- równoległe występowanie i oddziaływanie różnorodnych szkół, kierunków i podejść dotyczących zarządzania przedsiębiorstwem¹³;
- przedmiot nauki o przedsiębiorstwie staje się coraz bardziej wielowymiarowy i zróżnicowany;
- różnorodność metodologiczna; spór o prymat wnioskowania (indukcyjne czy dedukcyjne); poszukiwanie nowych narzędzi badawczych;
- spojrzenie na przedsiębiorstwo ma charakter całościowy, kompleksowy przy uwzględnieniu wewnętrznych i zewnętrznych warunków;
- przedmiot nauki o przedsiębiorstwie jest interdyscyplinarny, korzysta z dorobku innych nauk;
- dążenie w stronę uniwersalizmu i trwałości twierdzeń, praw, reguł w nauce o przedsiębiorstwie¹⁴;
- tworzenie teoretycznych podstaw działalności współczesnych i przyszłych przedsiębiorstw na podstawie wnikliwej, wielowymiarowej i projekcyjnej analizy ich zmiennego otoczenia; redefinicja działalności przedsiębiorstw;
- w obliczu intelektualizacji zarządzania, tworzenia społeczeństwa wiedzy, transferu wiedzy między teorią a praktyką „produktem” nauki jest tworzenie modeli, opracowywanie metod i technik ułatwiających zarządzanie przedsiębiorstwem,

¹² Por. J. Lichtarski (red.), *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie*, AE, Wrocław 2003, s. 27-45.

¹³ Tamże, s. 45.

¹⁴ Por. S. Sudoł, wyd. cyt., s. 10.

określanie warunków ich aplikacji oraz weryfikacji w czasie; współpraca z praktykami;

- dominujące znaczenie zasobów niematerialnych w zarządzaniu przedsiębiorstwem;
- pojawiające się nowoczesne formy przedsiębiorstw (inteligentne, sieciowe, wirtualne, globalne) i nowe przejawy zachowań uczestników ich otoczenia wymagają rozpoznania rzeczywistości i zaproponowania racjonalnych rozwiązań;
- występowanie mody na wybrane problemy (np.: zarządzanie jakością, zarządzanie wiedzą);
- integracja koncepcji zarządzania w poszukiwaniu wspólnego mianownika sprawności;
- „rewitalizacja” starych koncepcji, które stają się nowoczesne;
- procesy globalizacyjne wymagają rozpatrywania przedsiębiorstwa w kontekście międzynarodowej działalności (internacjonalizacja) itd.

Identyfikacja kierunków rozwoju nauki o przedsiębiorstwie winna być poprzedzona dokładną analizą nie tylko sygnałów płynących z rzeczywistych problemów praktyki, ale i luk, niedoskonałości i potrzeb wynikających z tworzenia dorobku nauki o przedsiębiorstwie.

5. Zakończenie

Nauka o przedsiębiorstwie (choćby ze względu na jej podmiot – przedsiębiorstwo) winna być rozpatrywana w kategoriach społecznej użyteczności, to znaczy efektem jej procesów poznawczych jest wiedza mająca formę zarówno teoretycznych reguł racjonalnie rozszyfrowujących określony wycinek rzeczywistości, jak i praktycznych rozwiązań w postaci propozycji, projektów itd. ułatwiających rozpoznanie prawidłowości życia gospodarczego. Dylematy związane z balansowaniem nauki o przedsiębiorstwie między wiedzą teoretyczną a praktyczną wciąż wyznaczają i będą wyznaczać wyzwania stojące przed badaczami tej dziedziny naukowej w postaci z jednej strony ochrony statusu nauki przed zbytnim praktykowaniem, a z drugiej strony dbałości o jej użyteczny charakter bez nadmiernego teoretyzowania.

Literatura

- Bratnicki M., *Pomiędzy akademią a przedsiębiorstwem, czyli o upraszczaniu i kompilowaniu teorii zarządzania?*, [w:] H. Jagoda, J. Lichtarski (red.), *Nowe kierunki w zarządzaniu przedsiębiorstwem – między teorią a praktyką*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 1014, AE, Wrocław 2004.
- Czech A., *Dedukcja vs indukcja w nauce o przedsiębiorstwie*, [w:] H. Jagoda, J. Lichtarski (red.), *Nowe kierunki w zarządzaniu przedsiębiorstwem – między teorią a praktyką*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 1014, AE, Wrocław 2004.
- Drucker P.F., *Myśli przewodnie P.F. Druckera*, PWE, Warszawa 2000.

- Gruszecki T., *Co powinno być bazą dla pełnej teorii przedsiębiorstwa – zarządzanie czy ekonomia?*, [w:] H. Jagoda, J. Lichtarski, *Nowe kierunki w zarządzaniu przedsiębiorstwem – między teorią a praktyką*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 1014, AE, Wrocław 2004.
- Gruszecki T., *Współczesne teorie przedsiębiorstwa*, PWN, Warszawa 2002.
- Lichtarski J. (red.), *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie*, AE, Wrocław 2003.
- Sudoł S., *Nauki o zarządzaniu. Węzłowe problemy i kontrowersje*, Dom Organizatora, Toruń 2007.
- Sułkowski Ł., *Perspektywa interpretatywna w naukach o zarządzaniu*, [w:] H. Jagoda, J. Lichtarski (red.), *Nowe kierunki w zarządzaniu przedsiębiorstwem – celowość, skuteczność, efektywność*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 1104, AE, Wrocław 2006.
- Trzcieniecki J., *Wykład doktoranta. Nauka organizacji i zarządzania – garść refleksji*, „Organizacja i Kierowanie” 2005 nr 3.
- Witczak H., *Naukowy status nauki o zarządzaniu*, [w:] M. Trocki, S. Gregorczyk (red.), *Nowoczesne zarządzanie. Koncepcje i instrumenty*, SGH, Warszawa 2006.

ENTERPRISE SCIENCE – BETWEEN THEORETICAL AND PRACTICAL KNOWLEDGE

Summary

Multidimensional relations between theoretical and practical knowledge are one of the problems concerning the development of enterprise science which – balancing between them – performs not only cognitive function (describes changeable reality), but also normative function (resulting) from practical character of effects of research on science in enterprise.

The article focuses on connection between theoretical and practical knowledge in enterprise science, emphasizes enterprise theory and practice challenges, identifies relations between them, and indicates symptoms of the present phase of enterprise science development.